

Nr.

C. G.
P. M. R.

CESTIUNI TĂRĂNEȘTI

CULEGERE DE CĂTE-VA ARTICOLE APĂRUTE ÎN „TIMPUL“

DE

N. FILIPESCU

DEPUTAT AL COLEGIULUI III DE BRĂILA

PREȚUL 50 BANI

BUCUREȘTI

1891.

BIBLIOTECA
C. G.
P. M. R.
Nr. III 8331

CESTIUNI

ȚĂRĂNEȘTI

CULEGERE DE CÂTE-VA ARTICOLE APĂRUTE ÎN „TIMPUL“

DE

N. FILIPESCU

DEPUTAT AL COLEGIULUI III DE BRĂILA

juw.
134.243/960

48/2678

BUCUREȘTI

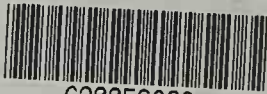
1891.

14 222/967

11 314 197

949105

B.C.U. Bucuresti

C20056803

PROGRAMUL RADICAL

I.

Limitarea orelor de lucru

Prin ziarul *Lupta*, de la 3 Ianuarie 1891, d Panu adresa partidelor noastre următoarea provocațiune:

Partidele istorice nu aŭ suflat un cuvânt relativ la programul radical solemn anunțat de la înălțimea tribunei. Ele aŭ tăcut chitic, măcar că principiile exprimate în contra-proiectul radicalilor era negațiunea politicei tradiționale a acestora.

Tăcerea care s'a făcut în jurul programului radical pornește din... incompetența de a trata ast-fel de cestiuni cari dacă nu sunt cuvinte chinezești pentru ei, sunt de sigur foarte puțin cunoscute și foarte greu măi cu seamă de combătut

Cred că o asemenea provocare nu poate fi lăsată fără răspuns și de aceea îmi propun a prezinta, cu privire la programul radical, scurtele observațiuni pe cari le poate îngădui cadrul strâmt al coloanelor unui ziar.

Voiu lua drept bază de discuțiune programul publicat de d-nul Panu în 1888, și de mai nainte țin să spun, că voiu înlătura pe cât se poate din desbateri argumentele generale împrumutate legilor economiei politice clasice, legi pe cari d. Panu nu le primește ca axiome și voiu căuta a le înlocui cu argumente de fapt, cari pot mai anevoie să fie contestate.

Primul punct asupra căruia voiu avea puține de zis, din programul agrar al d-lui Panu, este acesta :

Fixarea maximului orelor de lucru dintr'o zi pentru tot felul de muncă la câmp, la pădure, în sat etc. etc.

Nu voiu produce aci, toate argumentele de doctrină, cu prisos cunoscute, ce se pot invoca în alte părți spre a combate acest desiderat. Mă voiu mărgini a arăta neajunsurile pe cari le-ar produce o asemenea măsură când ar fi aplicată în țara noastră, populației rurale.

Mărturisesc că este cel puțin o aparență de rațiune în favoarea reglementării orelor de lucru și a repausului dominical obligatoriu în țările industriale. Se pricepe până la un oare-care punct ca, pentru muncile din mine, pentru lucrările ce se fac în stabilimente industriale insalubre, să se prevaadă oare-cari reglementări și mintea nu se refuză absolut a admite că în asemenea cazuri să se ia măsuri pentru ca muncitorii să nu poată fi ținuuți prea mult în ateliere, și pentru ca repausul dominical să fie obligatoriu.

Ar fi însă cu totul absurd ca să ne gândim a introduce la noi asemenea reglementări. La noi, sătenii lucrează sub cerul deschis, la aerul curat, unde munca

e sănătatea trupului. La noi, sătenii, de fapt, nu lucrează Duminica, ei nu lucrează în zilele de sărbătoare cari sunt atât de numeroase, ei nu lucrează în zilele de ploaie, orî de vreme rea. În cât dacă ar fi să facem ceva pentru săteni, în această ordine de idei, ar trebui mai mult să ne gândim a înmulți de cât a reduce zilele de lucru.

De aceea reglementarea orelor de lucru nu înseamnă, la noi, de cât o lovitură adusă principiului libertății muncii, fără nici un folos pentru cei în favoarea cărora se cere o asemenea reglementare.

Și pentru acest cuvânt, sunt convins că dacă cumva s'ar găsi un parlament destul de nesocotit pentru a ne înzestra cu o asemenea legislație, rezistența în contră-i ar veni însăși de la săteni, cari cu forța s'ar împotrivi la punerea în aplicare a unor asemenea dispozițiuni.

Când va fi vorba de aplicație, lucrul se va schimba în totul; când va fi vorbă de aplicație, programul radical nu se va mai prezenta țăranilor noștri sub forma mai mult sau mai puțin seducătoare a unor vagi revendicațiuni umanitare. El se va prezenta sătenilor noștri (cari se știe că în marea lor majoritate lucrează cu bucata orî cu dijma) sub aparența mai brutală a unei armate de jandarmi și a unei droaie de funcționari cari vor spune muncitorului nostru cu bucata: „să nu cosești de cât o jumătate de pogon în loc de un pogon pe zi, adică să nu câștigi de cât 2 lei în loc de 4 lei pe zi.“ Iar meteierului nostru care are drept la 2, 3, 4 părți din recoltă îi vor spune: „Aū

trecut cele 8 ore, trebuie să încetezi cu lucrul. Lasă-ți pe câmp recolta expusă intemperiilor și distrucțiunii. Privește cu brațele încrucișate la nimicirea averii tale. În schimbul acestor pagube însă, aveți să ne plătiți amenzi fiind-că ați trecut peste orele legiuite și aveți să plătiți impozite noi și biruri grele ca să întrețineți această armată de jandarmi și de funcționari cari vă sărăcesc.“

Iată ce însemnează la noi, reglementarea orelor de lucru.

II

Salariul în România

Consecința imediată a propunerii cuprinsă în programul radical pentru limitarea orelor de lucru ar fi *reducerea salariilor*.

Pentru a preîntâmpina acest neajuns d. Panu, foarte consecinte în această privință, propune de a se fixa un *minimum de salariu*.

Spre a ne da seamă dacă această propunere e legitimă, voi căuta a stabili mai întâiu situația salariatului nostru și apoi voi cerceta consecințele limitării, prin lege, a prețului salariilor.

La noi nu există, propriu zis, salariați agricoli, cari trăesc exclusiv din salariul lor. Țăranul român aparține acelei categorii de muncitori, pe care economiștii sunt de acord pentru a o considera ca cea mai fericită: adică muncitori cari sunt în același timp și proprietari.

Țăranul român face învoeli pentru a lucra la alții, dar el are și un petic de pământ pe care'l muncește pentru trebuințele sale proprii, în cât salariul nu este sorginta unică a existenței țăranului nostru ci numai un compliment necesar pentru trebuințele traiului său. Săteanul nostru nu este un *muncitor proletar* ci un *muncitor proprietar*.

Această clasă de proprietari-muncitori este cât se poate de numeroasă. Pentru a dovedi aceasta, voi face o comparație între România și alte două țări: una de mare proprietate, Anglia, alta de mică proprietate, Franția.

În Anglia, după o statistică din 1871, erau abia, 972,836 de proprietari din o populație de 19 milioane 458,000 locuitori (Se exceptă Londra și Țara Galilor.)

Intru cât privește Franția, după o statistică din 1876, populația agricolă care era socotită de 18 milioane 968,000 locuitori se subdividea ast-fel:

- 1). Proprietari cultivând ei înșiși pământurile lor 10,620,000
- 2). Mici arendași, coloni, meteieri 5,708,000
- 3). Profesiuni agricole diverse (vieri, pădurari etc.) 2,639,000

Adiționând cele două din urmă categorii, constatăm că 44% din întreaga populație agricolă a Franciei nu sunt proprietari. Prin urmare jumătate aproape din populația rurală a Franciei e compusă din muncitori, cari nu posedă nimic.

În România însă avem peste 800,000 de familii proprietari rurali față cu vre-o 100,000 de familii de săteni cari n'au pământ.

Acestei din urmă categorii se vor da pământuri în

virtutea legii vînzării moşilor Statului. In cât putem zice că azi marea majoritate a sătenilor noştri e compusă din proprietari, iar peste câţi-va ani vor fi proprietari toţi cei ce vor voi să dobîndească pămînt.

Prin urmare măsurile, pe cari le recomandă d. Panu, nu sunt propuse în favoarea unor proletari, ci în favoarea unor muncitori proprietari. Şi salariul de care se ocupă d. Panu, nu reprezintă singurul mijloc de existenţă a ţăranului nostru, ci numai un complement necesar care adăogându-se la cele-l'alte mijloace de existenţă ale ţăranului, împlineşte resursele necesare traiului muncitorului nostru agricol.

După ce am stabilit care este înţelesul, cu totul restrîns, ce'l are salariul în România, voiî cerceta dacă salariul nostru e ridicat ori scăzut, dacă comparativ cu acela din alte ţări, salariul nostru se află într'o stare de inferioritate, care ar putea legitima mijloacele eroice pe cari le propune d. Panu pentru a'l face mai remuneratoriu.

In lipsa unei statistice oficiale, am căutat să stabilesc media salariului agricol, la noi, după următoarea normă: legea tocmelilor agricole prevede ca consiliile judeţene să facă în fie-care an pentru judeţele lor respective, un tabloû al preţurilor muncilor; am luat tablourile întocmite, în toamna anului 1890, de 28 Consilii judeţene (căci 4 şi anume cele de Argeş, Bacău, Teleorman şi Tulcea nu au stabilit acele tablouri) şi am calculat media preţului zilei cu palmele.

Ei bine, media salariului agricol pe care am găsit'o

pentru România e de **1 fr. 50 b.** pe zi, cu mâncarea pe d'asupra, pentru primăvară, vară și toamnă

Voiū compara acest salariū cu acela din alte țări și voiū dovedi că salariul nostru e departe de a fi scăzut.

Francia e una din țările care are salariile cele mai ridicate. Ei bine, în unele părți ale Franciei, cum de pildă în Bretania, salariul agricol e mai scăzut de cât la noi. Muncitorul primește pe zi de lucru, *vara* 1 fr. cu mâncarea și 1 fr. 50 b fără mâncare. „A-cesse salarii, zice d. Baudrillart, sunt din cele mai bune din Bretania.“ Iarna în Morbihan, ziua de muncă se plătește, în genere, mai puțin de 50 centime.

Iată acum prețul salariilor în Germania: In 1874 profesorul Von der Goltz, resumând 1400 raporturi ce primise din toate părțile Imperiului, a stabilit următoarea statistică: Salariul variază **vara**, între 1 fr. 15 c. în Silesia și 2 fr. 50 în marele ducat de Oldenburg și Alsacia-Lorena. Cercetându-se în special salariul agricol din Prusia, cred că se poate afirma că el este ceva mai scăzut de cât acela din România.

In ceea-ce privește Italia, unde nu s'a stabilit încă o statistică sigură a salariului agricol peste tot Regatul, profesorul Pietro Rota ne dă prețurile salariilor pentru Lombardia (care este una din regiunile Italiei, unde salariile sunt cu mult cele mai urcate). Iată câte-va cifre: In apropiere de Cōmo salariul era în 1874, *vara* de 2 fr. 50 b. In apropiere de Mantona

salariile erau la aceeași epocă, *vara* de 1 fr. 80 b. pe zi.

Sunt convins că dacă s'ar stabili media salariului, pentru *toată Italia și pentru cele trei sezoane* de primăvară, vară și toamnă, s'ar constata că ea este inferioară celei din România.

În orî-ce caz se poate afirma că salariul agricol nu e mult mai urcat în Prusia, în Italia și în unele părți ale Franciei, de cât în România. Și dar cred eu nimic nu legitimează mijloacele cu cari d. Panu vrea să urce și mai mult, în mod artificial, salariul nostru.

Dar se poate ca cifrele pe cari le-am citat să nu satisfacă pe deplin pe cetitor.

Voiu înfățișa dar două argumente cari vor confirma pe deplin rezultatele statistice de mai sus.

Primul argument, cu totul teoretic; e că țara noastră avînd o suprafață arabilă foarte întinsă, față cu o populație puțin deasă, este firesc ca la noi munca să impue legea capitalului, iar nu capitalul să dicteze condițiunile muncii. Consecința acestei regule e că salariul nu poate fi la noi așa scăzut cum pretind radicalii.

Dar se poate ca d. Panu să nu prețuiască valoarea acestui argument de doctrină. Renunț bucuos la dînsul, pentru a'î opune un argument de fapt, pe care nu'l va putea tăgădui. Acest argument se reazimă pe faptul emigrațiunei și al imigrațiunei muncitorilor agricoli.

Este, în adevăr, de observat că Românii nu trec nici o dată hotarele pentru a căuta de lucru. Din potrivă,

din toate țările cari se învecinează cu țara noastră, vin în fie-care an, cu miile în România, muncitorii agricoli cari aleargă după salariul nostru, pe care nu'l disprețuesc de loc ca radicalii noștri. Din Bucovina, din Transilvania, din Banat, din Bulgaria, din Serbia, se expatriază în fie-care an, la noi, muncitori cari se mulțumesc cu un salariu inferior celui ce'l primesc sătenii noștri, căci pentru aceia se mai scad cheltuelile de drum.

Iată atâtea fapte cari dovedesc că salariul, la noi, nu e așa derizoriu cum susțin radicalii și nu are nevoie de a fi urcat în mod artificial, prin mijloacele propuse de d. Panu, mijloace cari nu pot aduce de cât nenorociri pentru populația noastră rurală și pe cari le vom discuta mai la urmă.

După ce am cercetat ce însemnează la noi salariul agricol, după ce am stabilit care este la noi cantumul salariului în comparație cu acela din alte țări, mă voi întrea daea salariul nostru actual a atins o limită peste care el nu mai poate trece ori daea se poate constata la salariul nostru o tendință constantă de urcare.

Din nenorocire, nu avem nici o statistică care să ne dea progresiunea salariilor în România, de vre-o 20 de ani încoace. Această lacună e cu atât mai regretabilă cu cât lipsa aceasta nu se poate împlini prin mijloacele ce se află la dispoziția unui particular.

Voiu cita dar numai câte va fapte ce le-am putut culege și după cari își poate cine-va face o idee de

progresiunea salariilor la noi. Iată aceste date, cari mai ales în Muntenia sunt foarte anevoe de găsit.

În Județul Ilfov, am găsit la d. Lazăr Sabechi, proprietarul moșiei Vasilați, plasa Negoești, niște registre cari indică prețul muncilor agricole acum 20—25 ani.

Se constată după aceste registre, că acum 20 de ani, se plătea ziua cu palmele 2 lei *vechi*, adică 74 centime.

Azi media salariului în Ilfov e de 1 fr. 83 b., adică e un spor de 150%.

D. Pavel Goilav, arendașul moșiei Hutani, județul Botoșani, a bine-voit a-mi comunica următoarele:

În 1870, ziua cu palmele se plătea 1 leu 10 *parale* sau 42 bani. — Azi, în acea parte a locului, media prețului pentru ziua cu palmele, e de 1 fr. 25 b.; ceea-ce face un spor de 200%.

Primarul din Dumbrăveni, Județul Botoșani, a constatat următoarele prețuri de muncă agricolă între anii 1864—1870.

Plata pe lună, a unui om la plugărie, 12 lei.

Plata pe zi la pâlmaș, om mare, 00,65 b.

Plata pe zi la pâlmaș, om mic ori femeie, 00,35 b.

Acestor muncitorî nu li s'a dat tainuri.

Azi se plătește în acea regiune, ziua de muncă a unui om mare 1 fr. 25 b. adică e un spor de *peste* 100%.

D. N. Popescu, prefectul județului Muscel, mi-a afirmat că după documente vechi ce a găsit în județul Muscel. se plătea pe la 1860—1868 ziua cu brațele 45 centime. Azi, după tabloul întocmit în toamna aceasta de consiliul județean se plătește în Muscel, ziua cu palmele 1 fr. 66 c

Adică e un spor de 200%.

Ei bine, cele mai frumoase progresiuni de salarii sunt, în alte țeri, de 30, 40% în 25 ani.

La noi, cele câte-va date ce am putut culege ne înfățișează progresele de 100%; 150%; 200%; în 20 ori 25 de ani.

Iată rezultatele destul de frumoase pe cari le-a dat, la noi, regimul libertății muncii.

Voiu cerceta acum rezultatele pe cari cred că le va aduce sistemul de reglementare, pe care îl propune d. Panu și pe care cred că am dovedit că nimic nu 'l legitimează.

III.

Efectele reglementării salariilor

După ce am stabilit starea salariilor agricole din România, voiu cerceta acum efectele propunerii d-lui Panu d'a se fixa prin lege *un minimum de salariu*.

De mai nainte se poate enunța acest principiu general că, odată cu reglementările, se introduce arbitriul în lege.

Cred că ori-cât s'ar multiplica tabelele de prețuri de muncă după anotimp, după regiuni, nu va fi cu putință d'a face ca să nu se strecoare nedreptăți. Lucrul acesta cred că l'ași fi putut dovedi dacă d. Panu ar fi încercat să indice anume care trebuie să fie acel minimum de salariu. D-sa însă, foarte înțelepțește, s'a ferit d'a face una ca aceasta.

D. Panu a determinat numai quantumul dijmii și voiu dovedi îndată cât de greșit a fost în determinarea acestui quantum. Mă voiu folosi dar de această ocazie pentru a discuta, în treacăt, acest punct din

programul d-lui Panu: *Determinarea maximului dijmei la unu din șase*, care este, pentru colonajul parțiar, forma sub care programul radical reglementează salariul

Este știut că quantumul de dijmă depinde, în parte, de productivitatea solului. Cu cât un pământ e mai fertil, cu atât sporește quantumul de dijmă ce revine proprietarului.

Pământul nostru este din cele mai fertile și totuși d Panu a crezut nemerit de a stabili *maximul dijmei la unu din 6*, proporție, pe care n'o găsim în nici o altă țară.

Să vedem dar care este media *dijmei* în alte țări.

Iată în această privință un tablou destul de complet :

In Rusia proprietarul ia din două, una. In unele regiuni ca Taurida, proprietarul ia din 4 ori din 5, una.

In Francia din două, una

In Germania, proprietarul ia din 2 una, la Koenigsberg Emden, etc. Din 4 ori din 2 una la Manhaim, Offenburg etc. Din 3, două la Friburg.

In Belgia, din 2 una.

In Portugalia, din 2, una.

In Grecia, după rezbelul independenței, $\frac{9}{10}$ din teritoriu devenită proprietate a Statului și fură date în condițiunile următoare : din 2, una.

In Turcia, pe domeniile publice, coloniile trebuie să dea câte odată 1 din 8 și câte odată din 2, una. Media variază între aceste cifre.

In Egipt, proprietarul plătește impozitul și primește 2 părți din 3, ori 3 părți din 4 din produse.

In Tunisia, din 2, una.

In Algeria, din 3, din 4, ori din 5, una.

În *Maroc*, proprietarul dă s m n a  i pl te te cheltuelile de recoltă. Proprietarul are drept la una din 5.

În *Brasilia*, din 2, una

În *Japonia*, din 2, una.

În *China*, din 3 ori din 2, una.

Să se observe că toate acestea sunt *medi *, pe c nd d. Panu cere ca în România, care nu e  ara cea mai nedrept i t  de natură în privin a fertilit ii, legea să stabilească că proprietarul nu poate lua de c t *maximum* din 6 una.

Iată la ce rezultate absurde se ajunge cu acest sistem de reglementare.

Nu vrea  însă să  icanez pentru cestiuni secundare de aplica iune. Admit bucuros că atunci c nd ar ajunge lucrurile la aplica ie, d. Panu  i-ar rectifica unele părți din programul său  i că ar isbuti să fixeze alt fel limitele sale, după regiuni  i după epocile anului, în c t să nu se strecoare ni i o nedreptate în stabilirea maximumului de dijmă  i a minimumului de salariu.

Cari ar fi, chiar în această ipoteză improbabilă, efectele sistemului d-lui Panu ?

Pentru a nu proroci ceea ce s'ar  nt mpla, să vedem ce s'a petrecut într'o  ar , unde c t -va vreme a func ionat un sistem aproape analog cu acela al d-lui Panu.

În Anglia, la începutul secolului nostru, s'a întrodus o modificare radicală în *legea săracilor*. Această reformă prevedea că muncitorilor ce primeau un sala-

riu insuficient să se împlinescă, prin taxe locale, un minimum de salariu, iar celor ce nu aveau nici un salariu, să li se dea ajutoare de către comună.

Cari aũ fost efectele acestui sistem?

Simțul de prevedere al muncitorului a fost slăbit, boldul care îndeamnă pe lucrător la muncă a fost distrus, o selecțiune d'andoasele, după norma sărăciei, s'a sêvêrșit, numărul săracilor a sporit într'o porție îngrozitoare. Muncitorii reũ plătiți numai erau interesați a alergera în alte localități după salarii mai rădicate, cei fără de lucru erau interesați a fi tratați ca cerșetori.

Opinia publică emoționată a reclamat o anchetă asupra efectelor *legei săracilor*. Această anchetă, făcută în 1832, a semnalat abuzurile, mizeria și demoralizarea cari aũ fost consecința acestei legislațiuni.

Iată ce zice în privința rezultatelor acestei anchete d. Fawcett, unul din membrii cei mai distinși din partidul liberal din Anglia :

„Anul 1832 fu un an de belșug; pâinea și cele-lalte obiecte de hrană fură eftine, și totuși, la acea epocă, multe districte rurale fură în stare de perturbațiune. Rêșcoalele și incendiurile criminale fură numeroase. Membrii comisiunei de anchetă dovediră că aceste exploziuni de nemulțumire populară erau mai frecvente în localitățile unde *legea săracilor* fusese aplicată cu mai multă generositate. Intreținerea săracilor devenea din ce în ce mai scumpă; taxele sporiră atât de repede în cât se dobândi convingerea că, în curênd ele vor slei fondurile din cari erau alimentate. În multe districte taxele absorbau mai mult de cât ce rêmânea din

productele solului, după achitarea cheltueleur de producțiune. Comisarii ne spun că mai multe ferme fură părăsite, mari întinderi de pământ fură lăsate necultivate. In comuna Cholesbury, pământul fu oferit gratis săracilor întruniți; ei îl refuzară, sub cuvânt că le venea mai bine la socoteală să își urmeze existența ca până atunci.“

Anglia amenințată de faliment și de ruină, fu nevoită a renunța la această legislațiune.

Această schimbare se făcu prin legea din 1834. Prin această lege se desființează dispozițiunea după care trebuia să se completeze salariul muncitorilor până la un minimum hotărât și nu se mai acordă asistența publică săracilor, de cât în anume condițiuni foarte anevoioase de îndeplinit.

De atunci numărul săracilor a mers scăzând. Cu toată creșterea populației, numărul săracilor cari primeau asistența era de 1,200.000 la Ianuarie 1871 și abia de 895,401 la 1 Ianuarie 1882.

Dar, de sigur, se vor găsi cu ușurință deosebiri între Anglia și România, între sistemul legii săracilor și reglementarea salariilor, propusă de radicali, spre a se contesta că efectele aplicării sistemului radical, în România, ar fi aceleași.

Admit bucuros această obiecțiune și aceasta, cu atât mai mult, cu cât pretind că efectele reglementării salariilor ar fi mult mai funeste la noi și cu mult mai rele, în special pentru *sătenii noștri*

Căci, intru cât privește pe proprietari, pretind că dispozițiunile acestea, din programul d-lui Panu, a-

14 222/267

proape nu-î ar atinge; ele însă ar sărăci cu desăvârşire pe săteni.

Dacă consideraţiunile trase din jocul legilor economice ar avea cât de puţină valoare în ochii d-lui Panu, aş putea să curmez discuţiunea prin simpla afirmare a câtor-va propoziţiuni: reducerea orelor de lucru şi rădicarea preţului salariilor va produce în mod fatal o scădere de producţiune; scăderea producţiunii va avea drept urmare de a face să crească mizeria ale cărei efecte le vor resimţi mai ales clasele de jos.

Fiind-că, probabil, însă mi se vor contesta aceste principii, voi aduce în discuţiune alte argumente de fapt. Voi arăta mai întâiu două mijloace prin cari, proprietarii, şi arendaşii s'ar putea pune la adăpostul măsurilor restrictive propuse de d. Panu şi ar putea să facă să cază asupra sătenilor toate efectele rele din dispoziţiunile coprinse în programul radical. Aceste două mijloace sunt: întrebuiţarea maşinelor şi facerea de invoeli cu muncitorii străini.

Intru cât priveşte maşinele, este ştiut că nimic nu e mai uşor de cât d'a se schimba condiţiunile exploataţiunii agricole.

Aş putea cita proprietari cari neputându-se învoi, într'un an, cu sătenii lor, aū adus maşini de pe altă moşie şi la anul următor sătenii aū fost siliţi să primiască condiţiunile pe cari le refuzaū cu un an înainte.

Este mai mult de cât sigur că atunci când *la main d'oeuvre* va deveni prea scumpă, proprietarii şi arendaşii vor face o foarte mare întrebuiţare de maşine;

și de sigur că se vor forma societăți, cari vor pune mașinele la îndemâna cultivatorilor celor mai modești.

Iată o primă lovitură adusă muncitorilor noștri.

Cât pentru cestiunea muncitorilor străini aceștia sunt deja foarte mult întrebuințați în exploatațiunile noastre agricole și ei vor face o concurență cu atât mai teribilă muncitorilor noștri, cu cât se va urca în mod artificial quantumul salariilor.

Voiu stărui mai mult asupra acestui punct. Pentru a da o idee de numărul însemnat de muncitori străini, cari vin vara la noi să ia parte la lucrările câmpului, voiu spune, servindu-mă de date oficiale, că în anul 1890 se aduseseră până la 22 Iunie 7,360 muncitori bucovineni în județul Dorohoiu și 8,778 muncitori din Bucovina, în județul Botoșani.

Intru cât privește prețul salariilor muncitorilor străini, pot cita un caz destul de convingător. Pentru vara anului 1890, d. Tache Anastasiu, a adus la moșia sa, din județul Tecuci, 300 muncitori din Piroș, din Serbia, pe prețul de 26 fr. pe lună, angajați fiind aceștia pe termen de 6 luni. Adăogându-se cheltuelile de drum (10 fr. dusul și 10 fr. întorsul de la Lom-Palanka la Galați) și 5 fr. cheltueli de samsarlic pentru fie-care muncitor, îl costă, pe lună, pe d. Tache Anastasiu 33 fr. fie-care muncitor sârb, adică ceva mai puțin de cât costă un muncitor român.

Prin urmare astăzi muncitorii din Serbia consimt a se expatria o vară întregă, spre a câștiga 26 fr. pe lună, pe când muncitorul român, din localitate nu se mulțumește cu mai puțin de 34 ori 35 fr. pe lună.

Cine se poate îndoi că muncitorii străini vor face o concurență teribilă sătenilor noștri, când se va urca și mai mult, și aceasta în mod cu totul artificial, prețul muncii?

Și munca națională va suferi cu atât mai mult cu cât proprietarii și arendașii aū cele mai mari înlesniri în facerea și executarea învoelilor lor cu lucrătorii străini. Așa, în Moldova de sus, proprietarii meig în fie-care an, de timpuriū în Bucovina, unde își fac învoelile. Dacă țeranii bucovineni nu se țin de angajamentele lor, li se poate pune în vânzare chiar cămeșele de pe dênșii, căci acolo nici o lege nu protege pe țeran.

Ast-fel, cu muncitori străini și cu mașine, proprietarii și arendașii vor avea în tot-d'a-una puțința și dorința d a se lipsi de munca sătenilor noștri când, pe de o parte, se va urca peste măsură prețul muncii și când, pe de alta, prin măsurile propuse de d. Panu, s'ar viri dușmănia între marele și micul cultivator.

IV

Programul radical și regulamentul organic

Corolarul celor-l'alte propuneri, din programul agrar al radicalilor, este *obligăția din partea proprietarilor de a da tuturilor țeranilor de pe moșiele lor un număr oare-care de pogoane de cultivat.*

Această propunere întrece, prin gravitatea conse-

cințelor sale, toate cele-l'alte desiderate din programul radical și merită, din acest punct de vedere, deosebita noastră luare aminte. Ea însemnează, pentru proprietar, călcarea dreptului de proprietate și pentru sătean, reînființarea muncii servile.

Nu mă voiî ocupa nici de nedreptatea coprinsă în acest articol al programului radical, nici de cestiunea respectului datorit proprietății, echitatea și sfințenia dreptului de proprietate nefiind grija de căpetenie a radicalilor.

Mă voiî ocupa însă de efectele propunerii d-lui Panu, în ceea ce privește pe țărani, cari sunt readuși, cu programul radical, la regimul muncii servile.

În adevăr, sub regimul libertății travaliului, învoiala de muncă este prin excelență un contract *intuitu personae*, un contract pe care îl încheie proprietarul în vederea că cel cu care face învoiala își va îndeplini angajamentele. Neexecutarea angajamentelor are de efect rezoluțiunea contractului, sau daune și interese. Cât pentru reînvoirea contractului, negreșit că proprietarul în general, nu mai face învoeli cu acel care nu și-a îndeplinit angajamentele

Sub regimul pe care ni-l recomandă d Panu, proprietarul nu e liber să facă sau să nu facă învoeli cu sătenii, el nu are drept să rupă contractul său, el nu are drept să nu-l reînouiască. Proprietarul e obligat să dea pământ de cultivat sătenilor săi, precum sătenii sunt *obligați* să cultive pământurile date de proprietar.

Când însă sătenii nu vor să se ție de obligația ce

le e impusă, care e sancțiunea? Nu poate fi alta decât **coercițiunea**.

Aceasta mă face să zic că suntem readuși la regimul muncii servile. Și în adevăr, tot programul d-lui Panu reamintește acel regim al muncii.

Pentru a învedera mai bine acest lucru, să comparăm programul agrar al d-lui Panu cu cea legiuire, care, la noi, reprezintă ultima formă a muncii servile: *Regulamentul Organic*.

Art. 5 din programul publicat de d. Panu la 9 Septembrie 1888, coprinde:

„Obligația din partea proprietarilor și a arendașilor de a da, din pământul arabil, numărul de pogoane necesare tuturilor țeranilor cari au pământ insuficient“.

Articolul 140 din Regulamentul Organic al Valahiei coprinde, în alți termeni, aceeași idee:

„Spre a depărta de acum înainte tot felul de prigonire sau urmare asupritoare, este de neapărată trebuință a se hotărî printr'o întocmire despre o parte totalul acelor folosuri ce se dau sătenilor și despre o altă a statornici îndatoririle la cari au a fi supuși spre răsplătirea acestor folosuri.

D. Panu mai cere *fixarea maximului orelor de lucru dintr'o zi pentru tot felul de muncă la câmp, la pădure, la sat etc.*

Nici în această privință d-sa nu inovează.

Articolul 142 din Regulamentul Organic prevede că ziua de muncă va fi de la răsăritul soarelui până la al seû apus, lăsându-se pe vară 4 ceasuri de odihnă, în două soroace.

Intre alte inovațiuni învechite, pe cari le-a mai înscris d. Panu în programul său, e și aceasta: *fixarea prețului pogonului ce se dă sătenilor spre a'l munci; fixarea quantumului dijmei.*

Regulamentul Organic nu e mai puțin înaintat în această privință de cât programul radical.

Așa Regulamentul Organic, după modificarea de la 23 Aprilie 1851, hotărăște că sătenii cari primesc 11 pogoane vor trebui să lucreze proprietarului 22 zile cu carul și cu plugul și vor trebui să dea dijma. Dijma va fi din 10 una pentru pogoanele arate și din 5 una pentru pogoanele de fâneată.

Codul Ipsilanti prevede că pentru vie, dijma va fi de o vadră din 20. Și Ipsilante zice: *Pentru ca cei slabi să nu fie asupriți* el a micșorat capacitatea vedrei și a făcut o vadră cu marcă princiară.

Un alt articol din programul radical este acesta: *Efectuarea dijmuirei de către comisiuni comunale la date potrivite.*

Asemenea Regulamentul Organic, așa cum a fost modificat la 1851, prescrie la art. 141, § 8:

„Proprietarul este dator să înceapă dijmuitul îndată ce se va aduna fie-care fel de produse și să isprăviască această lucrare cel mult în soroc de 10 zile ca să poată și sătenii să-și ridice pe ale lor la vreme.“

„Când proprietarul, fără vr'o pricină bine cuvântată, va lăsa să treacă acest soroc, atunci sătenii dinpreună cu preoții și deputații satului să dijmuiască înșiși holdele lor și să ducă în curtea proprietarului dijma ce i se cuvine.“

Articolul 6 din programul radical din 1888 prevede:

„Indatorirea arendașilor și a proprietarilor de a reserva

pentru islaz un număr de pogoane în proporție cu numărul vitelor din comună precum și fixarea unei întinderi de pășune pentru fie-care vită.“

Iar articolul 118, § F din Regulamentul Organic al Moldovei, prescrie că proprietarul e obligat să dea fie-cărui țeran, fără deosebire, 40 prăjine de fâneață și 20 prăjine de pășune. Orî-ce țeran va primi peste aceasta, pentru fie-care pereche de boi, 60 prăjine fâneață și 60 prăjine de pășune:

Programul radical mai cere la art. 10 :

„Să se dea țeranilor dreptul de a lua din pădurile Statului lemne pentru trebuințele casnice și de a pescui.“

Asemenea art 140. § 4 din Regulamentul Organic zice:

„Pe acele moșii unde vor fi păduri, proprietarul va da voe sătenilor să ia din uscături și să taie din crânguri lemnele trebuincioase de foc.“

Nu numai că din punct în punct dispozițiunile din Regulamentul Organic se aseamănă cu acelea din programul radical, dar și spiritul care insuflă aceste două legislațiuni și tendința lor generală sunt aceleași.

Voiu aduce în temeiul afirmațiunei mele o pagină dintr'o broșură a lui Apostol Arsaki care ar putea, fără ca nimeni să fie surprins de aceasta, să apară astă-zî în *Lupta* sub iscălitura d-lui Panu. Iată în ce termeni Arsaki lauda Regulamentul Organic, într'o broșură apărută în 1860, sub titlul *Cestiunea proprietății înaintea Adunărilor legislative*.

„Intervenirea stăpânirei la întocmirea acestor măsuri decurge numai din îngrijirea ce au stăpânirile de a priveghia ca

partea cea slabă să nu fie asuprită. Exemple de asemenea îngrijire vedem și la alte State, fără ca aceasta să statornicească vre-un drept în favorul vre-uneea din părțile interesate.

, Legiuirile cari în Anglîtera, determină orele de muncă pe la fabrici nu fac tot aceea ce face la noi legiuirea, care determină întinderea muncii țeranului pentru proprietar? "

Programul radical poate împărți d'a'ntregul cu Regulamentul Organic aceste laude la cari noi nu vom cere a fi părtași, căci nu merităm aceste elogiî, sistemul nostru economic nepotrivindu-se întru nimic cu acela al d-lui Panu.

Sistemul nostru economic reșede întreg în aceste două mari principii: respectul proprietății și libertatea muncii; proprietatea fiind considerată ca resplata muncii, și libertatea muncii, făcînd posibilă acea liberă concurență care este factorul cel mai puternic al progresului.

Ni se zice, de cîtă-va vreme de către radicali, că acest sistem economic nu mai este de acord cu ultimele cercetări ale științei, par'că el nu ar avea mai mult de cît ori-care altă ramură a cunostiințelor sociale, o bază științifică și par'că nu s'ar rezîma pe fapte pozitive.

Acest sistem economic, care poate fi judecat după rezultate, a dat bogăția și prosperitatea unor țări ca Anglia, ca Franția, ca Belgia, ca Statele-Unite și a-fără de bogăția națională el a dat, în acele țări, o sumă de bun trai material maselor de jos, cum nu a dat nici un alt regim economic.

Cel l'alt sistem l'am văzut practicat la noi, în tim-

pul Regulamentului Organic. El n'a dat săteanului nostru mai multă prosperitate de cât aceea de care el se bucură azi. El n'a împedicat nici foametea, nici emigrațiunea, lucruri cari cel puțin azi nu mai sunt cunoscute. E destul să amintim că în anul 1846, 40.000 de țărani români au emigrat în Austria, în Serbia și în Bulgaria.

De aceea, încă o dată, acest sistem nu e al nostru.

Noi, conservatorii, nu ne am dat la scene caraghioase ca acelea pe cari le-a înscenat partidul liberal, când pe Câmpul Libertății, a ars Regulamentul Organic.

Inșă dacă judecata noastră asupra Regulamentului a fost mai puțin demonstrativă, ea n'a fost mai puțin definitivă; și credința noastră nu e mai puțin statornic formată că Regulamentul Organic reprezintă un trecut ce nu trebuie reînviat *sub nici o formă*.

Ei bine, întru cât mă privește, între Regulamentul Organic și programul radical nu vîd de cât această deosebire, de formă, că în locul archaismelor, naive dar sincere din acea veche legiuire, s'au pus câte-va neologisme înșelătoare, împrumutate școalei socialiste în scop de a ne înfățișa, sub forma seducătoare a progresului, ceea-ce nu reprezintă de cât un trecut condamnat.

REFORMELE ȚĂRĂNEȘTI

Sunt trei-zeci de ani de când silința de căpetenie a partidelor noastre are de țintă de a întemeia în România mica proprietatea rurală. Grație acestor silințe, când ultima lege a vânzării moșiilor Statului, — operă a partidului conservator, — va fi primit deplina ei aplicațiune, întinderea micii proprietăți față cu aceea a marelui proprietăți și numărul proprietarilor față cu acela al neproprietarilor, vor fi mai mari în România de cât, de pildă, în Franca, țară prin excelență de mică proprietate.

Legea vânzării moșiilor Statului, votată în 1889, va putea dar încheia seria măsurilor menite a crea prin intermediarul Statului, mica proprietate. În adevăr necesitățile marelui culturii și trebuința unui oare-care echilibru între proprietatea mare, mijlocie și mică, ar face nelegitime și chiar dăunătoare încercările de a întinde mai departe, prin mijloace artificiale, mica proprietate.

Însă opera întemeierii miciei proprietăți va trebui complectată prin câte-va *legi de consolidare* a proprietății mici.

Printre aceste măsuri de consolidare a proprietății ași putea cita, în primul rând, *delimitarea pământurilor țărănești* rămase încă nedelimitate.

În adevăr, scopul urmărit de partidele noastre, de 30 de ani încoace, a fost de a crea în România mică proprietate *individuală*.

Cu toate acestea, sunt 27 de ani de când legea rurală s'a aplicat și până azi nu s'a delimitat încă proprietățile celor împământeniți la 1864. Cei ce au aplicat legea rurală s'a mărginit a face, în fie-care sat, două părți: partea proprietarului și partea locuitorilor, fără a delimita lotul fie-cărui sătean. Ast-fel, azi încă sătenii posedă pământurile lor în indiviziune, cea mai mare incertitudine domnește în privința limitei fie-cărui lot; unii stăpânesc prea mult, alții prea puțin. Și sătenii nu pot eși din această situație de cât făcând procese cari îi ruinează, căci un proces pentru unul sau două pogoane, până în Casație, costă numai în cheltueli de taxe de timbre 365 lei.

Este dar urgent ca să se facă delimitarea pământurilor sătenilor. Această delimitare va da certitudine proprietății țărănești, va pune capăt unei mulțime de nedreptăți, va stinge o sumă imensă de procese, va întări în sătean simțul proprietății și va stabili, în mintea țeranului nostru, în mod material și bătător la ochi, idea că proprietatea sa are o limită certă.

O dată cu facerea acestei delimitări, ne putem gândi și la *confeccionarea unui cadastru*.

Greutățile și cheltuelile imense ce a întâmpinat în alte țări facerea cadastrului au întemeiat credința că, la noi, cadastrul e o operă aproape irealizabilă. Cu toate acestea, cred, că un cadastru n'ar fi de loc așa de greu de făcut, la noi. Statul nostru major a sfârșit triangularea Dobrogei; triangularea Moldovei e în mare parte făcută și peste vre-o cincă ani se va isprăvi și triangularea Munteniei.

Această lucrare va putea servi de bază cadastrului, care ar trebui să se facă sub forma mai modernă a unei *mari cărți funciare a țării* cum se propune în momentul de față, a se transforma cadastrul în Franca.

Această „carte funciară a României“ n'ar fi numai o operă administrativă, putând servi de bază impozitului funciar, ci și o operă judecătorească care ar cuprinde situația juridică a fie-cărui imobil cu drepturile reale cari se raportează la acel imobil. Cartea funciară face autoritate în justiție și titlul de proprietate nu mai este de cât descrierea situațiunei imobilului așa cum rezultă din înscrierea în cartea funciară.

După ce am creat și după ce vom fi consolidat proprietatea mică, va trebui să ne gândim a da *prosperitatea micii proprietăți*.

Reorganizarea ministerului domeniilor și o extensiune mai mare dată învățământului agricol vor contribui, cred, a da, prin un spor de producțiune, prosperitatea micii proprietăți, de a cărei creațiune abia ne-am îngrijit până acum.

Aci e locul d'a enunța un principiu care ne deosebește fundamental pe noi, conservatorii, de radicali și chiar de alte grupuri politice.

Pentru noi cestiunea îmbunătățirii soartei sătenilor e *mai mult o cestiune de producțiune de cât o problemă de distribuțiune a averilor.*

În aceasta chiar reșede superioritatea doctrinei noastre; căci nu ne pare nimic mai copilăresc de cât acele reforme cari constau în a lua de la unii pentru a da la alții. Aceste reforme sunt cele mai ușoare de îndeplinit; însă ele nu sporesc întru nimic avuția generală, ele produc numai o deplasare iar nu o sporire de bogăție și de aceea singurul lor efect e de a semăna ura între clase.

Din potrivă, reformele cari tind a spori producțiunea, înavuțesc pe diferiții factori ai producțiunii, sporesc avuția națională, măresc bunul trai general și această prosperitate se traduce prin o îmbunătățire a stărei materiale a maselor.

De aceea, trebuie să ne gândim a da, — favorizând sporirea producțiunii agricole, — prosperitatea micii proprietăți și a imprima, prin aceasta chiar, o nouă direcțiune reformelor țărănești.

În adevăr, trebuie neapărat ca cestiunea țărani'or să iasă din prima fază *agrară*, în care ea se află azi, căci sub această formă agrară cestiunea țărănească e o cestiune insolubilă.

Și ca dovadă că ast-fel privită, cestiunea țărănească e insolubilă, voiți arăta ce se petrece într'o țară care,

din punctul de vedere agricol, se aseamănă mult cu țara noastră: vreau să vorbesc de Rusia.

Este știut că, în Rusia, întinderea medie a *nadelului*, adică a lotului comunal stăpânit de fie-care familie e de circa 37 pogoane. Cu toate acestea există o cestiune agrară în Rusia; plângerile în contra micimei loturilor de pământ devin din ce în ce mai numeroase și, lucru caracteristic, un profesor de statistică la Universitatea din Petersburg, d. Ianson, s'a făcut campionul acestor revendicațiuni agrare.

Fiind-că am făcut această digresiune, cred interesant a resuma aci obiecțiunile d-lui An. Leroy-Beaulieu în contra teoriilor d-lui Ianson, obiecțiuni cari răspund cât se poate de nemerit multor teorii false ce au curs pe la noi.

D. Leroy-Beaulieu crede că principala cauză a suferințelor sătenilor din Rusia nu e micimea *nadelului*, ci imperfecțiunea metodelor agricole.

Iată, în această privință, cum se exprimă economistul francez:

„ Rusia înfățișează acest trist și instructiv fenomen,
„ că masa poporului e în aceiași timp proprietară și
„ săracă.

„ In loc de a căuta să dea sătenilor cât mai mult
„ pământ posibil, amicii poporului ar face poate mai
„ bine dacă s'ar gândi la mijloacele d'a'l ajuta să tragă
„ mai mare folos din pământ.

„ Marele problem pentru imperiu și chiar pentru să-
„ tean nu este atât de a rotunji lotul foștilor robi, cât

„ de a le da materialmente și moralmente, mijloacele
 „ de a spori producțiunea pământului.“

În acest spor de producțiune reșede, în mare parte, pentru moment, soluțiunea cestiunei țărănești, pe care școala radicală o vede aproape exclusiv, sub forma unei cestiuni agrare permanentă.

Aceasta dovedește o dată mai mult, caracterul retrograd al radicalismului.

Când auzi susținându-se de socialiștii din Rusia că 37 pogoane nu sunt suficiente pentru existența unei familii, îți vine să crezi că idealul acestor oameni este starea acelor triburi indiene despre cari se zice că au nevoie de o întindere de 50,000 acre pentru traiul fiecărui sălbatic.

Noi credem din contra că una din dovezile cele mai năindoiase a progreselor realizate de civilizațiunea modernă este că am ajuns a face să trăiască mai multe mii de oameni pe întinderea de pământ abia îndestulătoare pentru existența unui indian.

Și nu e dovadă mai puternică de progresul omenirei de cât existența împreună a acestor două fenomene creșterea constantă a numărului populațiunei și, în același timp, creșterea neîncetată a mijloacelor de existență.

Am indicat două măsuri, cari cred că ar contribui la sporirea producțiunei agricole: reorganizarea ministerului domeniilor și întinderea învățământului agricol.

Ministerul domeniilor trebuie, din ce în ce, să înceteze de a fi un minister al domeniilor spre a deveni, din ce în ce mai mult un minister al agriculturii. De altminteri alienarea moșierilor Statului va face

în mod fatal, ca să nu mai avem un minister al domeniilor. Însă înainte d'a fi ajuns acolo, trebuie ca acest departament să se fi adaptat noiei sale meniri care este de a încuraja metodele de cultură perfecționate și de a fi, întru toate, călăuză agricultorilor noștri. Pentru aceasta trebuie organizat pe o bază serioasă biuroul statisticeii, trebuiesc înmulțite mijloacele de propagandă menite a îmbunătăți culturele, trebuiesc sporite publicațiunile gratuite etc. În această privință nu putem avea un model mai perfect de cât departamentul agriculturii de la Washington care în câțiva ani, prin propaganda sa, a isbutit a întrei, în unele regiuni, producțiunea agricolă.

Cât pentru învățământul agricol, el trebuie introdus în condițiuni serioase, în învățământul general și mai ales în acela din școalele primare. Și apoi trebuie completat învățământul special agricol. Ar trebui să ajungem a avea, cât mai curând, cel puțin în fie-care județ o școală practică de agricultură.

Dar pentru a avea o cultură mai superioară, trebuie să punem și capitalul mobilier la îndemâna agricultorilor.

Din nenorocire partidele înaintate aū isbutit să răspândească credința că singurul capital care constituie o bogăție pentru sătenii e capitalul-pământ.

De aceea vedem pe mulți întrebându-se de acum cu îngrijire ce are să se facă cu sătenii lipsiți de pământ când nu vor mai fi moșii d'ale Statului de vânzare?

Cu toate că această cestiune nu prezintă de o cam dată nici un interes de actualitate, se poate răspunde că atunci când moșiile Statului vor fi alienate, săte-

nii vor putea, mai întâi, cumpăra de bună voe moșiile particulare cari vor fi de vânzare și cari vor fi cu atât mai numeroase cu cât marea proprietate se va fi morcelat mai mult prin efectele regimului sucesoral al condiții noastre civile. Apoi sătenii vor putea dobândi capitalul mobilier care ca și capitalul imobiliar constituie o bogăție, dar care se deosibește de capitalul-pământ întru aceasta că e nelimitat.

Trebue dar să ne silim a îndrepta activitatea sătenilor noștri și spre dobândirea *capitalului mobilier*.

Până acum nu ne-am îngrijit a pune capitalul mobilier la îndemâna sătenilor noștri de cât sub singura formă a creditului. Prin instituțiunea creditelor agricole Statul face avansuri de bani sătenilor; prin legea tocmelelor agricole, Statul dă câte-va garanții de solvabilitate proprietarilor, spre a le permite să facă avansuri sătenilor în socoteala muncii ce aceștia se obligă a face în cursul verii următoare.

Aceste instituțiuni de credit, pe lângă serviciile ce aduc, au și un defect, acela de a deprinde pe săteni să trăiască scomptând în tot-d'a-una viitorul. Pentru a înlătura acest neajuns, trebue să ne silim a desvolta pe cât se poate *instituția caselor de economie*.

Este un mare adevăr economic acela care se exprimă prin acest precept: *l'épargne doit précéder le crédit*. Dacă instituțiunile caselor de economie nu precedează pe cele de credit, ele trebue cel puțin să se desvolte în mod paralel cu ele.

Trebue dar să dăm o desvoltare cât mai întinsă caselor de economie, să tindem la vulgarizarea cât mai

largă a bine-facerilor pe cari le pot produce economiile cele mai minime; trebuie ca în școală învățătorii să predice copiilor sătenilor prevederea.

Când sătenii noștri vor ajunge ast-fel a trăi mai puțin din împrumut și mai mult din capitalul acumulat, situația lor, în multe privințe, se va îmbunătăți. În special ei vor putea face învoeli agricole mai avantajoase, căci ei vor putea mai bine de cât azi să discute condițiunile acestor învoeli, ne mai fiind datori către cei cu cari contractează și ne mai fiind siliți, din cauza avansurilor ce li se fac, spre a preîntâmpina nevoile iernei, să primiască condițiunile ce le impun proprietarii și arendașii.

Și să nu se zică că sătenii noștri n'ar avea de unde să economisească. Dacă țăranii cari n'aũ nimic sunt în stare să cumpere moșii d'ale Statului plătind și arendă și amortisment, nu e admisibil că sătenii proprietari pe 11 pogoane și cari s'aũ liberat de plata pământului lor, să nu poată face depozite mai însemnate de cât cele ce vedem trecute, pentru populația rurală, în bilanțul casei de economie.

Când vedem pe muncitorii agricoli din Transilvania, cari vin să câștige la noi un salariu pe care adese-orî sătenii noștri îl disprețuesc, întorcându se pe fie-care an în satele lor cu un mic capital acumulat, și când vedem că sătenii noștri, în condițiuni mai bune, rămân mai înapoi în această privință, suntem în drept a zice că țăranul nostru care e foarte muncitor, foarte inteligent, nu e de loc prevăzător și n'are obiceiul economiei.

Ceea-ce am spus în favoarea unei desvoltări a ca-

selor de economie alături cu instituțiunile de credit, n'are de scop de a micșora importanța acestora din urmă.

Din contra, cred că o *reformă a legii tocmelelor agricole* și o *transformare a organizațiunei creditelor agricole* se impune cât de urgent.

Reforma legii tocmelelor agricole, e o cestiune prea complexă pentru a fi atinsă aci numai în treacăt; de aceea îmi propun a o trata a parte.

Cât pentru creditele agricole, reorganizarea lor se impune fără întârziere.

Maî întâi, creditele agricole trebuesc puse în situațiune de a face avansuri în bani sătenilor cari, cum-părând pământuri pe moșiile Statului, sunt siliți a se strămuta dintr'o localitate în alta.

Apoi trebuie ca creditul agricol să nu maî facă cum face azi, împrumuturi de sume mari, căci aceste împrumuturi realizate de marii proprietari și arendași, sleiesc adese-orî capitalul creditului, care ast-fel nu maî este în măsură de a face față nevoilor micilor cultivatori.

În fine, maî multe înlesniri, în privința facerii formalităților, trebuesc introduse: Autentificarea actelor s'ar putea foarte bine face la primăriile comunelor rurale și termenile împrumuturilor ar putea, fără nici un neajuns pentru Stat, să fie prelungite de la 3 luni la 9 luni.

Dar toate bine-facerile ce ar rezulta din aceste reforme pentru sătenii noștri, ar fi distruse dacă o administrațiune abusivă ca cea pe care am avut'o până acum ar continua să stoarcă avutul țeranilor noștri.

Trebue dar săvârșită cât mai curând *reforma administrativă și comunală* pe care au propus'o în condițiuni aproape identice, toate guvernele conservatoare ce s'au succedat de trei ani la putere.

O asemenea reformă trebue să distingă, cu multă grijă, domeniul comunal de domeniul administrativ și să concilieze nevoile unei bune administrațiuni cu necesitatea de a crea o viață comunală autonomă și sănătoasă.

Nu este în interesul nici unei bune administrațiuni, nici unei reale descentralizări de a avea, ca azi, primari împovărați cu o mulțime de atribuțiuni pe cari nu le pot exercita, pe cari de altminteri nu au nici dreptul de a le executa de cât cu aprobarea autorității superioare și cari fac din primar un simplu agent administrativ. Toate aceste atribuțiuni trebue încredințate autorităților administrative.

În sfera însă a atribuțiunilor comunale, trebue ca primarul să devie absolut independent de puterea centrală. Trebue dar să se măriască autoritatea primarului în sfera curat comunală și să se înmulțiască *atribuțiunile executorii prin ele însăși* a primarilor. Acesta ne va da o mai reală, dacă nu, în aparență, o mai întinsă autonomie comunală.

TOCMELILE AGRICOLE

Marea majoritate a muncitorilor noștri fiind lucrători agricoli, grava cestiune a raporturilor între muncă și capital și importanta problemă a intervenției Statului în relațiunile dintre patroni și muncitori se pun, la noi, aproape exclusiv, când e vorba d'a se reglementa tocmelile agricole.

Sunt partizantul unei intervențiuni foarte moderate a Statului. Totuși în ceea-ce privește tocmelile, ași admite bucuros o intervențiune destul de accentuată a Statului.

Această opinie mî-o dă natura contractului de tocmeli agricole de la noi.

Mă explic. Toate legile nu aũ aceeași sancțiune. Sunt chiar legi cari nu impun de cât o simplă *obligațiune morală*.

Așa, în Franția, legea protectoare a animalelor, legea în contra beției nu impun de cât o obligațiune morală. Cele mai multe legi cari aũ un caracter mo-

ral său umanitar sunt adese-orî lipsite de o aplicațiune riguroasă. Aceste legi n'aũ alt scop de cât de a proclama un principiu salutar.

Alte legi, din contra, sunt obligatorii și se impun prin o sancțiune riguroasă.

Intre aceste extreme sunt și legi cari fără a fi obligatorii și coercitive se impun prin ceva mai mult de cât prin o simplă obligațiune morală, așa de pildă, ele se impun prin unele favoruri.

De natura acestor din urmă legi este și legea tocmeilor agricole care nu se impune prin cõercițiune ci prin câte-va favoruri.

În adevăr, cei ce vor să se supue unor prescripțiuni ale legii tocmelelor agricole, prescripțiuni ce sunt de ordine morală și ce tind a stabili mai multă dreptate între contractanți, beneficiază de oare-cari foloase. Cei ce nu vor să beneficieze de aceste foloase pot face contracte conform dreptului comun.

Așa dar legislațiunea excepțională care privește tocmelele agricole, nu împedică convențiunile făcute conform dreptului comun. Prin legea tocmelelor agricole Statul zice cultivatorilor: „Dacă vreți să vă supuneți unor condițiuni cari cred că sunt salutare pentru a face să domnească mai multă equitate în învoielile agricole, vă asigur câte-va foloase cum de pildă, autentificarea actelor la comună și execuția administrativă.“

Ast-fel proiectul de tocmeli agricole prezintat de prințul Știrbei, sub ministerul Th. Rosetti, zice formal, la articolul 41:

„Părțile cari nu vor să beneficieze de dispozițiunile

legii de față sunt în drept de a contracta tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun.“

Acesta este principiul legii și tocmai fiind că este principiul legii așa propune ca acest articol să fie înscris chiar în capul legii.

Ast-fel, noul cod rural francez votat de curând de Senat, dar care n'a fost încă adoptat de Camera franceză, are un articol de felul celui citat mai sus, înscris singur pe o pagină a parte cu litere mari, în fruntea codului rural.

Acest articol sună ast-fel: „Bunurile rurale rămân sub imperiul legilor cari privesc proprietatea, și în special sub imperiul codului civil.“

Legea tocmelilor agricole autorizând facerea oricăror convențiuni conform dreptului comun, pentru cei ce nu vor să beneficieze de favorurile legii speciale a tocmelilor agricole și exprimând aceasta în mod formal, prin un articol înscris în capul legii, nu mai are caracterul neplăcut al unei legi obligatorii care leagă cu asprime voința contractanților.

În asemenea condițiuni, nu poate întâmpina obiecțiuni o lege care nu prin coercițiune, ci prin acordarea câtorva privilegii, ar urmări acest îndoit scop: 1° de a încuraja în limitele permise, practicele agricole cari pot spori producțiunea; 2° de a isbi clausele uzurare și de a asigura mai multă equitate în faceerea contractelor, garantând deplina libertate a ambelor părți contractante.

Este destul de a semnala țelul acesta ce trebuie să l urmărim pentru a ne convinge de necesitatea unei reforme a legii învoielilor agricole.

În adevăr, legea actuală a contractelor agricole e și contrară unui bun sistem de cultură și adese-ori abusivă.

Zic că învoelile ce se fac sub imperiul legii actuale sunt adese-ori contrare unui bun sistem de cultură. Mă explic.

Fie-care mod de exploatațiune agricolă are foloasele și neajunsurile sale.

Ast-fel sistemul cultivei directe, acela care pe franțuzește se chiamă *le faire-valoir direct* este, în comparație cu meteiajul, în unele privințe, superior, căci el asigură, în genere, o direcțiune mai inteligentă muncilor câmpului și poate expune capitaluri mai mari. Aceste foloase sunt compensate, sub regimul meteiajului, prin alte foloase, printre cari se pot socoti producțiunea abundantă pe care o dă munca conștiincioasă datorită asociațiunii proprietarului cu micul cultivator și armonia perfectă ce se stabilește între cei două asociați.

Ei bine, sub regimul tovărășiei pe produse care se obicinuește la noi, într'o parte a țării, pierdem aceste singure foloase ale meteiajului, fără a avea negreșit în schimb nici avantajele exploatațiunii directe.

Aceasta se datorește faptului următor: Pe lângă clauza principală de dijmă, în privința căreia există tovărășie, sunt în genere înscrise în contracte o mulțime de stipulațiuni accesorii, la cari nu mai sunt interesate ambele părți și cari covârșesc une-ori, în importanță, clauza principală.

Așa pe lângă clauza de dijmă din atâtea unul, mai avem stipulațiuni de felul acesta: *la atâtea pogoane*

unul resfet ; atâtea zile cu carul ; atâtea zile cu palmele ; transporturi la gară saū la schele ; și apoi ouă, unt, puș de găină, muschiū de porc, etc.

Voiū căuta să arēt cum *una singură* din aceste stipulațiuni, resfetul de pildă, poate denatura caracterul contractului de meteiaj.

Mē voiū întreba mai întăiū, pentru ce arendașul ori proprietarul în loc de a cere de pildă, dijmă *din cinci una* și ca resfet *la 6 pogoane unul cu desăvērșire*, n'ar cere pur și simplu dijmă din 4, din 3 ori din 2 unul.

Iată cum se explică această preferință a proprietarilor și arendașilor.

Arendașul caută să aibă un număr oare-care de pogoane, a căror recoltă să-i aparție exclusiv. Pentru aceste pogoane el rezervă pământurile cele bune. Când se sparge un islaz el păstrează pământul odihnit pentru pogoanele ce trebuie să i se facă cu desăvērșire, ca resfet. Cele-l'alte pogoane el le dă cu dijmă la săteni, cari cu chipul acesta aū un pământ adese-ori prea slab pentru a semēna grău pe dēnsul.

Ast-fel sunt localități, în județul Brăila, de pildă, unde sătenii nu mai cultivă de cât porumb ori orz pe pogoanele pentru cari trebuie să dea dijmă și aceasta pe niște pământuri cu totul sleite. Ast-fel tovărășia între proprietar și sătean nu mai există de cât asupra acestei mizerabile culturī. Toate cele-l'alte condițiuni înscrise în contractele de colonaj parțiar nu mai interesează de o potrivă pe proprietar și pe sătean.

Dar am mai spus, mai sus, că contractele existente sunt adese-ori și abuzive.

Aceste abuzuri provin în mare parte, din cauza numeroaselor prestațiuni accesorii din contracte cum, de pildă, lucrări manuale, transporturi, dări în natură, etc.

Aceste prestațiuni accesorii se mai pricep sub regimul meteiajului, care nu admite de cât împărțirea pe jumătate a productelor. Puțina elasticitate a acestui contract explică pentru ce poate fi nevoie, câte o dată ca, pe lângă dijma invariabilă din două una, să se adaoge câte o dată unele dări cari pot face învoiala mai equitabilă.

Nu însă o idee de equitate motivează, la noi, dările de cari vorbesc, sub regimul nostru de colonaj parțiar, care prin varietatea combinațiunilor sale, cum de pildă, *din două una, din cinci două, din trei una*, etc., permite toate combinațiunile posibile.

Ceea ce pricinuește aceste prestațiuni accesorii este dorința de a mări prețul pământului, în mod nesimțit, în condițiuni adese-ori abuzive și fără ca părțile contractante să-și dea bine seamă de importanța angajamentelor lor.

Este știut, prin istoricul meteiajului, că mai pretutindenți s'a trecut de la colonajul parțiar la meteiaj, prin intermediarul obligațiunelor accesorii cari permit urcarea prețului arenzii în mod insensibil. În adevăr, acolo unde sătenii ar fi primit cu anevoință urcarea *quantumului* dijmei, se putea, la fie-care reînouire de contract, spori pe nesimțite prestațiunile accesorii.

Ast-fel aceste prestațiuni au început, mai pretutindenți, a fi rău văzute și alocurea chiar, proibite, în mod expres.

Aşa în Franca, *la coutume du Nivernais* după ce stabileşte că nu trebuie să se ceară colonilor de cât o parte din produse, zice: „*et si'l y a d'autres conventions, elles sont dès à présent et pour lors censées et réputées illicites et usuraires et les bailleurs qui les accorderont ou en useront seront punis comme usuriers.*“

Aceste prestațiuni, iaă în mai toate țările, un caracter uzurar.

D. Lucien Rerolle, care s'a ocupat în mod minuțios de meteiaj, zice în această privință:

„S'a introdus un uz care, une-orî, a distrus bunele efecte ce se puteau aștepta de la această fericită „asociațiune a muncii și a capitalului. Proprietarul a „pretins, pe lângă o parte din produse, și o sumă de „banî, prestațiuni în natură și servicii manuale..

„Aceste stipulațiuni deveniră în urmă, o armă periculoasă în mâinele arendașilor, puțin scrupuloși. Sporite peste măsură ele au permis prea adese-orî proprietarului de a oprima cu exces pe muncitor.“

Importanta anchetă agricolă, făcută în Italia în 1875, arată că aceste prestațiuni numite *appendizi* sunt prea urcate și că exagerațiunea lor produce mizeria.

Tot d. Rerolle ne zice că, în fața atacurilor ce s'au îndreptat în contra prestațiunilor accesorii, în banî, aceste prestațiuni au fost părăsite în Spania și prohibite în Rusia, prin un decret al ministerului de interne.

La noi, aceste prestațiuni accesorii, au luat o importanță cu totul deosebită în contractele de muncă agricole, și au ajuns să distrugă toate foloasele ce le poate da sistemul tovarășiei pe produse.

Din critica ce am făcut legii actuale a tocmelilor agricole decurg și modificările ce ar trebui introduse în legea care reglementează raporturile dintre proprietari și săteni.

În primul rând, pentru a încuraja practice agricole mai sănătoase, cât și pentru a simplifica niște contracte cari devin une-orî abuzive din cauza complexității lor, în cât săteanul nu-și dă seama la ce se obligă, ași fi de părere ca să nu se mai acorde favorurile legii aceluî contract complicat, care se definește ast-fel în legea actuală:

„Invoiala prin care se dă cultivatorului o parte de pământ, în schimbul căruia el se obligă ca, drept chirie, să răspundă *banî și muncă*, sau *muncă și parte din recoltă*, sau *și una și alta*.“

Acest contract nu e nici meteiajul, nici arenda, nici cultura directă, ci toate sistemele de cultură se confundă într'ênsul.

Acest contract ar trebui înlocuit prin altul care s'ar defini ast-fel:

„Invoiala prin care se dă cultivatorului o parte de pământ, în schimbul căruia el se obligă ca, drept chirie, să răspundă *saū banî, saū muncă, saū parte din produse* Și este bine înțeles că nu se pot cumula aceste diferite plăți.“

Cu plata în banî avem sistemul arenzii; cu plata în muncă avem cultura directă; cu plata în parte din produse avem tovărășia pe produse.

Prin acest text se admit toate sistemele de cultură. Și în adevăr, trebuie ca legea să acorde protecțiunea ei

fie-cărui mod de exploatațiune agricolă fără deosebire; ea însă nu trebuie să mai încurajeze acel contract ibrid, complicat și abuziv care confundă toate sistemele de cultură.

După ce s'ar simplifica ast-fel diferitele tipuri de contracte agricole, ar trebui să se prevadă câte-va măsuri și să se stipuleze câte-va garanții de formă cari să asigure, în mod real, libertatea învoelilor.

Aceasta este absolut în atribuțiunile Statului care, precum garantează exactitatea monetelor, măsurilor și greutateilor are dreptul să precizeze întinderea obligațiunilor consimțite în deplină libertate de părțile contractante.

În sensul acesta, cred excelentă propunerea d-lui Carp de a nu se mai încheia contractele pentru pășune pe cap de vită, ci numai pe întindere de pământ. Ast-fel ambele părți contractante își pot da seamă cu precizie de ce dă una și de ce primește alta.

Asemenea ar trebui să se suprimă cu desăvârșire din stipulațiunile tocmelilor agricole, care beneficiază de favorurile legii de excepțiune, prestațiunile în natură ce se adaogă la muncile ce fac săteni în schimbul pământului ce li se închiriază.

În adevăr, dacă este de datorია legiuitorului d'a asigura sinceritatea contractelor, fără a atinge negreșit condițiunile convențiunilor, cu atât mai mult are legiuitorul datorیا să multiplice precauțiunile când e vorba de contracte privitoare la obiecte în natură, în schimbul cărora trebuie să se dea orî muncă, orî alte obiecte în natură.

Asemenea contracte cari privesc obiecte ce nu au o măsură sigură, dau loc mai lesne la abuzuri și au atras în tot-d'a-una, cu deosebire, atențiunea legiuitorului.

Ceea-ce se chiamă, în franțuzește, *le troc*, adică schimbul unui obiect în natură în contra altui obiect în natură, a dat loc în multe țări, la dispozițiunii legislative destul de aspre.

Așa, în Anglia, sunt o mulțime de dispozițiuni legislative numite *Truck Acts*, cari privesc contractele, prin cari o parte din salarii se plătesc în natură, precum contractele cari prevăd plata salariilor la termene lungi ast-fel că pricinuesc avansuri a unei părți din salarii avansuri pentru cari adese-ori se ia o dobândă uzurară.

Așa legile din 1711, 1714 și 1725 interzic, plățile în natură, în diferite industrii.

În aceeași ordine de idei suntem în drept a cere suprimarea prestațiunilor accesorii în natură, din contractele agricole, prestațiuni cari împovărează aceste contracte, pe cari săteanul adese-ori nu le poate da la timp și cari pun une-ori pe țeran la discrețiia proprietarului prin faptul că acesta prețuește dacă acele obiecte sunt conforme cu stipulațiunile contractului. Dacă nu le găsește potrivite cu condițiunile contractului el transformă adese-ori aceste obligațiuni în altele foarte împovărătoare.

Cred că aceste modificări introduse în legea tocnelor agricole vor produce un efect salutar asupra raporturilor dintre proprietari și săteni.

Țiū însă a spune că o reformă de această natură nu

poate fi privită ca o reformă capitală care ar revoluționa raporturile dintre proprietari și săteni și ori-ce modificări s'ar introduce în legea tocmelilor agricole, n'ar putea de cât să constituie o stare de tranzițiune până ce vom ajunge la dreptul comun.

În adevăr, ne apropiem din ce în ce și în mod fatal de dreptul comun.

Sub regimul Regulamentului Organic toate condițiunile muncii agricole erau reglementate cu cea mai extremă precizie.

Când s'a desființat claca, s'a reglementat în unele privințe raporturile dintre proprietari și săteni prin o lege care avea o importanță destul de mare prin faptul că între altele se autoriza execuția personală.

Acea lege din fericire s'a desființat și legea tocmelilor agricole a pierdut din ce în ce din importanța ei. Azi chiar în unele localități nu se izează, de fapt, de legea tocmelilor agricole. Și cred că în curând vom vedea dezvoltându-se paralel regimul dreptului comun și regimul de excepțiune al legii tocmelilor agricole până ce vom ajunge a nu mai avea de cât dreptul comun.

De această părere e și d. T. A. T. S. S. S. Carp care, deși a făcut o lege de tocmeli agricole care admite o intervențiune destul de accentuată a Statului, recunoaște că idealul spre care tindem este dreptul comun.

Iată, în adevăr, ce zicea d. Carp în ședința Camerei de la 11 Februarie 1882:

„ Domnilor, când combat cu atâta învierșunare dreptul comun, aceasta nu va să zică, că dreptul comun nu este idealul meu.

„ Dar aceasta va să zică că eu voesc treptat să ajungem acolo, eu voesc încet, încet, să împingem prietarii și sătenii la transformarea modului de cultură la noi în țară și transformările agricole nu se fac prin revoluțiuni ca acelea ce voiți să faceți d-voastră astăzi.“

VENI IVAL
2007

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI